

УДК 025.321.5-022.214

Деркач Ніна Валентинівна,

молодша наукова співробітниця,

відділ комплексного опрацювання документів,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,

Київ, Україна

e-mail: derkach317@ukr.net

ІННОВАЦІЇ У БІБЛІОГРАФІЧНОМУ ОПИСІ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

Проаналізовано застосування скорочень у бібліографічному описі, визначено проблемні випадки та засоби їх вирішення.

Ключові слова: бібліографічний запис, скорочення, стандарти СИБИД, ДСТУ 3582:2013.

У даний час діяльність бібліотек зазнає значних змін: це виявляється в нових підходах до читачів, а також впровадженні в діяльність бібліотеки нових технологічних можливостей. В умовах стрімкої цифровізації бібліотеки підлаштовуються під нові умови як у технологічному плані, так і в нових методах роботи, спрямованих на просування та розкриття фонду бібліотеки. Звичайно, будь-яка бібліотека – це структура, що важко піддається інновації. Адже поспішність, необдумані рішення можуть призвести до втрати інформації або її спотворення. Робота бібліотекаря чітко регламентована нормативами. Будь-яка новація має бути підтверджена відповідними документами. Розвиток каталогізації, переведення її технологій на сучасну інформаційну основу є важливим фактором для виконання інформаційної функції бібліотеки. Каталогізація змінилася з появою електронних документів. На зміну «Англо-американським правилам каталогізації» прийшли нові «Resource description and access» (RDA) – «Опис та доступ до ресурсу». В 2017 році опубліковано Еталонну (Концептуальну) бібліотечну модель (LRM). Українською мовою переклад здійснено І. М. Баньковською, головним бібліотекарем НТБ ім. Г. І. Денисенка. Концептуальна модель призначена для формування правил каталогізації, її практичне застосування визначить відповідний рівень деталізації. Мета таких правил – задовольнити потреби укладачів каталогів, забезпечити узгодження та інтеграцію з бібліотечними каталогами інших бібліотек, сумісність даних тощо, тобто бібліографічний опис повинен бути

придатним для міжнародного використання. Рекомендації RDA необхідні для складання вітчизняних правил опису інформаційних ресурсів, відповідних міжнародним принципам. Але поки що це перспективні завдання, і більшість каталогізаторів продовжують користуватися застарілими стандартами. Це спричиняє деяку дезорієнтацію. Загалом бібліографічний опис (БО) залишається тим самим, але змінюються деталі. Наприклад, скорочення слів у певних областях БО.

У даний час в Україні БО регламентують такі стандарти: ДСТУ 3582:2013 «Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила» (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ); ДСТУ 6095:2009 «Правила скорочення заголовків і слів у заголовках публікацій» (ГОСТ 7.88-2003, MOD); ДСТУ 7093:2009 «Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполучень, поданих іноземними мовами» (ГОСТ 7.11-2004 (ИСО 932:1994) MOD, ISO 832:1994), ГОСТ Р 7.0.12-2011 «Библиографическая запись. Сокращения слов и словосочетаний на русском языке. Общие требования и правила». В нині діючому ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» зазначено, що при складанні бібліографічного опису з метою забезпечення його компактності допустимо застосування скорочень слів та словосполучень, пропуск частини елемента, об'єднання різних записів в один та інші прийоми скорочень. Головною умовою скорочення слів є однозначність їхнього розуміння та забезпечення та розшифровки скорочених слів (п. 4.10). Якщо установа, що складає бібліографічний опис, приймає рішення скорочувати окремі слова та словосполучення, то згідно ДСТУ 3582:2013 та для існуючих стандартів для іноземних мов. Але всі дані, які є в бібліографічному описі, можуть бути представлені в повній формі. В ISBD пропонується застосовувати уніфіковані форми скорочень, які обумовлені в окремих додатках, і наводяться мовою БО або латинською мовою.

Навіть каталогізатор зі стажем не пам'ятає всі форми скорочення слів і словосполучень. Що можна сказати про користувача, який змушений іноді здогадуватися, що означає, наприклад, такий запис:

Майбурова, Є. В. Питання методики викладання музичної літератури: метод. Розроб. для викл. муз. літ. / [Майбурова Є. В.] ; М-во культури УРСР, Від. учб. закл., Наук.-метод. каб. – Київ : [б. в.], 1970.-59 с. – 300 прим. Авт. зазнач. в кінці кн.

Електронний каталог дозволяє зробити запис у повному вигляді, що зручно читається не тільки для вітчизняного користувача. Такі записи взаємозамінні та можуть бути легко застосовані у бібліотечних каталогах або бібліотечних списках будь-якої іншої країни.

Виникає питання: «Чому ми як і раніше активно використовуємо всі можливі скорочення? Для кого?». Причина в тому, що старі нормативи не скасовані і немає чітких інструкції (рекомендацій), в яких областях БО необхідно скорочувати слова, а в яких ні. Настав час відмовитися від застарілих правил і залишити мінімум скорочень в БО. Не скорочувати відомості до назви, відомості про відповідальність, вихідні дані. Якщо використовується аббревіатура якогось видавництва, то вона повинна бути обов'язково розшифрована та зазначена у відповідному полі. Необхідно залишити уніфіковані форми скорочень, що застосовуються в відомостях про видання та фізичні характеристики, а також уніфіковані скорочення, які стосуються специфічної інформації (картографія, ноти, технічні характеристики). Стандарт, на якій посилається ISBD (ISO 80000-3), стосується технічних скорочень. Наприклад, рекомендовано, але не вказано скорочувати в англійських записах такі слова, як compact disk and compact disk read only – CD (CD-ROM), volume – vol., Pages – p., illustrations – ill. та інші.

Також варто розглянути ще один пункт БО. У ДСТУ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» у п. 4.11.1 зазначено, що при складанні БО дотримуються норм сучасної орфографії. Великі літери застосовують відповідно до сучасних правил мови, якою складено БО. У ISBD зазначено, що великі літери застосовують відповідно до правил мови або кожного виду графіки, навіть якщо це призведе до відмінностей у написанні великих літер у різних елементах одного опису. Згідно правил орфографії англійської мови, всі слова у назві та найменуванні колективів починаються з великої літери. На титульних аркушах англійських книг це правило виконується. Але ми в БО змінюємо великі літери на маленькі, опираючись на застарілі правила 1956 року «*Описание книг на иностранных языках*» (уклад. Р. С. Гиляревський), в якому рекомендовано: «не слід керуватися вживанням великих літер на титульному аркуші книги, тому що в іноземних виданнях (особливо англійських та американських) часто всі слова в назві починаються з великих літер». Мабуть, це мало значення для карткового каталогу. Електронний пошук не акцентує увагу на

реєстрі літер. В електронних каталогах інших країн БО української мовою наводять без змін правил нашої орфографії.

У 1931 році індійський бібліотекознавець Шіалі Рамамріта Ранганатан (1892–1972) сформулював закони бібліотечної науки, що залишаються актуальними і сьогодні. Ними представлені ідеальні умови для організації більшості бібліотек: 1. Книги – для того, щоб ними користуватися. 2. Дай кожному читачеві відповідну для нього книгу. 3. Кожна книга має свого читача. 4. Бібліотека – живий організм, що розвивається.

UDC 025.321.5-022.214

Nina Derkach,

Junior Researcher,

Department of Integrated Processing of Documents,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine,

Kyiv, Ukraine,

e-mail: derkach317@ukr.net

INNOVATIONS IN THE BIBLIOGRAPHIC DESCRIPTION OF INFORMATION RESOURCES

The use abbreviations in the bibliographic description is analyzed, problem cases and means of their solution are determined.

Keywords: bibliographic record, abbreviations, System of standards for Informatization, librarianship and Publishing, DSTU 3582:2013.